

PICU OCOLEANU
CONSTANTIN BĂJĂU
MIHAI CONSTANTINESCU
(Coordonatori)

STUDIA DOCTORALIA THEOLOGICA
(SDTh)
Vol. 5

Colegiul editorial:

IPS Prof. Dr. IRINEU POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

Pr. Prof. Dr. ION POPESCU

Pr. Prof. Dr. PICU OCOLEANU

Pr. Prof. Dr. NICOLAE RĂZVAN STAN

Pr. Conf. Dr. CONSTANTIN BĂJĂU

Pr. Conf. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR

Pr. Conf. Dr. MIHAI CONSTANTINESCU

PICU OCOLEANU
CONSTANTIN BĂJĂU
MIHAI CONSTANTINESCU
(Coordonatori)

ANTROPOLOGIA ORTODOXĂ ÎN ACTUALITATE

**Volum tipărit cu binecuvântarea
IPS Dr. IRINEU,
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei**

Editura Universitaria

Editura Mitropolia Olteniei

**Craiova
2024**

Copyright © 2024 Editura Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Antropologia ortodoxă în actualitate / coord.: Picu Ocoleanu, Constantin
Băjău, Mihai Constantinescu. - Craiova : Universitaria : Editura
Mitropolia Olteniei, 2024
Conține bibliografie
ISBN 978-606-14-2033-9
ISBN 978-606-731-144-0

- I. Ocoleanu, Picu (coord.)
- II. Băjău, Constantin (coord.)
- III. Constantinescu, Mihai (coord.)

2

© 2024 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

CUVÂNT ÎNAINTE

„Ce este omul, că-ți amintești de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el?” – se întreabă psalmistul (Ps. 8,4) atunci când, contemplând slava lui Dumnezeu și „lucrul mâinilor” Lui, se minunează de întreaga creație și, în mod particular, de făptura omenească așezată în miezul acesteia. Și răspunde, luminat de revelația divină, luând ca reper lumea angelică pentru a defini astfel condiția umană: „Micșoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri, cu mărire și cu cinste l-ai încununat pe el. Pusu-l-ai pe dânsul peste lucrul mâinilor Tale, toate le-ai supus sub picioarele lui” (Ps. 8, 5-6).

Astfel pusă, întrebarea cu privire la om a reprezentat și reprezintă până astăzi una dintre preocupările esențiale ale gândirii și culturii umane. În acest sens, Immanuel Kant sintetiza, în plin avânt al modernității, întregul câmp al preocupărilor filosofice în patru mari întrebări. Dacă cea dintâi avea un caracter epistemologic (1.Ce trebuie să știu?) și următoarele două un sens mai degrabă moral (2.Ce trebuie să fac?; 3.Ce îmi este îngăduit să sper?), cea de a patra și cea mai importantă era aceeași întrebare cu specific antropologic pe care și-o punea psalmistul cu aproape trei milenii înaintea lui: „Ce este omul?”

Această întrebare perenă și-au propus să o abordeze și studenții doctoranzi teologi din Craiova și de la celelalte școli doctorale din Patriarhia Română, participanți la cea de a IV-a ediție a sesiunii de comunicări științifice a Școlii Doctorale de Teologie „Sf. Nicodim” cu tema „Antropologia ortodoxă în actualitate”, organizată cu binecuvântarea IPS Prof. Dr. Irineu Popa, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, în data de 24.05.2023.

Pornind de la Sfânta Scriptură și de la abordările Sfinților Părinți cu privire la om, ei au încercat să trateze această problemă din punctul de vedere al învățăturii de credință creștin-ortodoxe, dar și din perspectivă inter-religioasă, având în vedere atât implicațiile moral-existențiale, cât și pe cele liturgice ale antropologiei ortodoxe.

De aceea, volumul de față, care cuprinde contribuțiile prezentate de către participanții la acest simpozion proveniți de la școlile doctorale de teologie ale universităților din București, Sibiu, Arad, Constanța, Alba Iulia și, desigur, Craiova, este structurat în cinci mari secțiuni, primele patru însumând câteva din direcțiile majore de pătrundere în sensurile adânci ale tainei omului (dogmatic-antropologică, existențială, morală și liturgică), iar cea de a cincea („Varia”) conținând studii teologice provenind din zone conexe antropologiei teologice precum pnevmatologia, mariologia sau exegeza patristică.

Trebuie avut în vedere, desigur, de la bun început, faptul că aceste studii se numără printre primele strădanii științifice ale autorilor cuprinși în volum, unele dintre ele fiind chiar studii de debut și, ca atare, marcând începutul activității de cercetare a doctoranzilor teologi, care se va concretiza în tezele de doctorat elaborate de-a lungul stagiilor lor de cercetare.

Parcurgându-le, putem spera (ca să cităm a treia întrebare fundamentală a lui Kant) că activitatea științifică pe care ei o inițiază în felul acesta va fi una rodnică, așezată în slujba lui Hristos și a Bisericii Sale, bineplăcută lui Dumnezeu și oamenilor – acestor icoane tainice ale lui Creatorului, ferestre deschise către Absolutul dumnezeiesc.

Coordonatorii

I. ANTROPOLOGIA CA TEMĂ DE REFLECȚIE TEOLOGICĂ

OMUL CREAT DUPĂ CHIPUL LUI DUMNEZEU CA PRIMITOR AL REVELAȚIEI DIVINE

Drd. IONUȚ-COSMIN DINCĂ¹

Cuvinte cheie: *om, chip, revelație, cunoaștere, persoană, rațional, comuniune.*

Keywords: *man, image, revelation, knowledge, person, rational, communion.*

Introducere

Omul, ca ființă rațională, are un sens superior al existenței, care depășește realitatea fizică sau materială, de aceea, deși a fost creat în cadrul lumii fizice, el este chemat să depășească realitatea sensibilă pentru a participa la existența inteligibilă. Superioritatea omului față de lumea văzută nu îi conferă acestuia atributul absolutității, care aparține în mod exclusiv lui Dumnezeu, de aceea omul depinde de Dumnezeu atât în ceea ce privește existența sa, cât și în ceea ce privește împlinirea sensului propriei existențe. Superioritatea omului față de restul creației, precum și superioritatea sensului propriei existențe decurg din faptul că acesta a fost creat după chipul lui Dumnezeu, deci are o demnitate pe care omul a primit-o în dar de la Creatorul său.

Dacă omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu, fiind înzestrat cu rațiune, el primește înțelegerea sensului superior spre care este chemat chiar de la Dumnezeu sau numai de la Dumnezeu, ceea ce înseamnă că ființa umană a fost adusă la existență ca destinatar al revelației divine supranaturale. Dumnezeu, prin creație, i-a stabilit omului un sens superior al existenței și tot Dumnezeu este Cel care îi face cunoscut omului acest sens, și, în egală măsură, Dumnezeu este Cel Care îl susține și îl conduce pe om către împlinirea acestui sens. Dar omul nu este condus către finalitatea existenței sale asemenea unui obiect, ci ca subiect sau persoană, care prin libertatea de voință primește această călăuzire prin revelația lui Dumnezeu

¹ Drd. al SDTO *Sfântul Nicodim* a Universității din Craiova. Lucrare întocmită sub îndrumarea Pr. Prof. Univ. Dr. Ion POPESCU;

și puterea de a decide dacă primește sau nu descoperirea și călăuzirea care vin de la Dumnezeu.

Finalitatea existenței omului privește comuniunea sa eternă cu Dumnezeu, Care ca Ființă personală se revelează omului pe parcursul Vechiului Testament, iar apoi Se revelează deplin prin Fiului Său întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, în Care și prin Care omul participă la comuniunea deplină cu Dumnezeu. Comuniunea omului cu Dumnezeu presupune cunoașterea lui Dumnezeu de către om, iar această cunoaștere nu poate fi realizată deplin și corect decât prin revelația divină supranaturală, pe care Dumnezeu - în suveranitatea și iubirea Lui absolute - o realizează. Cunoașterea lui Dumnezeu prin revelație supranaturală este superioară cunoașterii naturale a lui Dumnezeu, pe care revelația supranaturală o corectează și o completează, mai ales după apariția păcatului, când capacitatea ființei umane de a cunoaște și înțelege lucrurile duhovnicești a fost diminuată considerabil, dar nu distrusă iremediabil.

Fără revelația divină supranaturală omul ar avea o cunoaștere slabă și deformată despre Dumnezeu, iar sensul propriei existențe ar fi limitat la nevoile și împlinirile efemere oferite de lumea materială, prin aceasta omul nedeosebindu-se prea mult de animale. Din acestea înțelegem că, fără existența omului, revelația divină nu ar avea sens, iar fără revelația divină omul ar rămâne departe de sensul cel înalt al existenței sale.

I. Dumnezeu - Realitate personală absolută: temeiul și izvorul revelației

Comuniunea omului cu Dumnezeu se întemeiază pe cunoașterea Lui, iar cunoașterea lui Dumnezeu nu este posibilă fără revelația supranaturală a lui Dumnezeu. Dumnezeu poate fi cunoscut de om doar în măsura în care Dumnezeu acceptă în mod liber să Se facă cunoscut omului, deoarece omul poate cunoaște prin simțuri și rațiune decât lucrurile sau realitățile la care are acces în mod direct; însă, deoarece Dumnezeu este diferit de realitățile fizice care fac obiectul cunoașterii omului, El, adică Dumnezeu, nu poate fi cunoscut corect și deplin - în măsura în care acest lucru este posibil omului - decât prin revelația divină ca act liber și conștient al lui Dumnezeu.

Părintele Dumitru Stăniloae afirmă că în om există dorința cunoașterii lui Dumnezeu, dar Dumnezeu nu poate fi cunoscut ca obiect, deoarece El este Subiectul prin excelență, iar persoana nu poate fi cunoscută ca obiect, ci cunoașterea dintre persoane presupune o întrepătrundere a conștiințelor acelor persoane, o unire a lor, de aceea cunoașterea lui Dumnezeu implică în mod

necesar unirea cu Dumnezeu², sau, cum explică Vladimir Lossky, „teologul nu Îl caută pe Dumnezeu așa cum un om ar căuta un obiect, ci se lasă cuprins de El așa cum cineva se lasă cuprins de o persoană”³.

Actul revelației divine supranaturale este posibil deoarece Dumnezeu este o Realitate personală, adică are voință, libertate și conștiință de Sine, căci un dumnezeu impersonal nu se poate revela, fiindcă nu poate stabili în mod liber și conștient o relație cu cineva diferit de sine. Deci, revelația este posibilă deoarece Dumnezeu, ca Ființă personală, dorește acest lucru, iar omul ca ființă personală, creată după chipul lui Dumnezeu, poate primi revelația divină. Așadar, posibilitatea revelației se întemeiază pe faptul că Dumnezeu este o Ființă personală. Revelația își are originea în Dumnezeu și este acțiunea sau lucrarea prin care Dumnezeu Se descoperă omului. Fără revelație omul nu-L poate cunoaște pe Dumnezeu și voia Acestuia și, prin urmare, nu-și poate realiza țința sau sensul cel mai înalt al propriei existențe, care este mântuirea eternă.

Desigur că există și o cunoaștere naturală a lui Dumnezeu, care are izvorul în revelația naturală, dar această cunoaștere nu este deplină și nu implică o înțelegere clară a realității lui Dumnezeu și a poruncilor Sale, de aceea - așa cum spune părintele Dumitru Stăniloae - cunoașterea naturală a lui Dumnezeu este supusă îndoielii, dacă nu este susținută de cunoașterea Lui întemeiată pe revelația divină supranaturală⁴, a cărei ființă constă - după cum spune teologul grec Hr. Andrușos - în a transmite oamenilor adevărul deplin și precis despre realitatea transcendentă a lui Dumnezeu⁵, iar acest lucru face ca toată ființa Creștinismului să fie cuprinsă în revelația divină supranaturală⁶.

Limitele ființei umane datorate condiției sale de ființă creată, deci contingentă, amplificate de condiția sa muritoare generată de apariția păcatului, fac cu atât mai necesară revelația supranaturală, căci omul - prin simțuri și prin instrumentele cele ce le prelungesc pe acestea - nu poate depăși ordinea dată de realitatea fenomenală⁷. În lumina revelației divine supranaturale înțelegerea sensului etern și final al existenței poate fi cunoscut și asumat de către om, de aceea - așa cum spune părintele Dumitru Stăniloae

² Dumitru STĂNILOAE, M.-A. COSTA DE BEAUREGARD, *Mică dogmatică vorbită - dialoguri la Cernica*, traducere de Maria-Cornelia Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 161;

³ Vladimir LOSSKY, *Introducere în teologia ortodoxă*, traducere de Lidia și Remus Rus, Ed. Sophia, București, 2006, p. 28;

⁴ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, E.I.B.M.B.O.R., București, 2003, p. 24;

⁵ Hr. ANDRUȘOS, *Simbolica*, traducere de Patriarhul Iustin Moisesescu, Ed. Anastasia, București, 2003, p. 182;

⁶ Pr. Petru REZUȘ, *Axiologia teologiei fundamentale*, Ed. Nemira, București, 2005, p. 23;

⁷ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 24;

- „prin aceasta, Persoana infinită și eternă intră din proprie inițiativă în comunicare cu omul, dând un fundament și comuniunii noastre cu semenii”⁸. Așadar, revelația divină supranaturală nu desăvârșește doar relația omului cu Dumnezeu, ci și relațiile interumane, care au fost afectate prin căderea în păcat a primilor oameni.

Jean-Luc Marion numea revelația divină supranaturală drept „o instanță transcendentă experienței care se manifestă totuși experiențial”⁹, astfel că datorită revelației supranaturale Persoana divină infinită sau absolută este cunoscută în inițiativa Ei clară în raport cu lumea și omul pe care le-a creat, ceea ce ajută omul să înțeleagă că tentațiile oferite de natură sunt trecătoare și inferioare, iar moartea ca tristă realitate obiectivă nu reprezintă nici starea firească a existenței și nici ultima realitate¹⁰. Datorită revelației divine supranaturale omul se ridică dincolo de limitele și contingentul materiei, și înțelege că numai Dumnezeu, ca Realitate personală absolută, este sensul ultim, deplin și absolut al existenței sale.

Prin revelație, omul Îl cunoaște pe Dumnezeu ca Persoană absolută, iar prin comuniune cu Absolutul ca persoană omul se împărtășește de absolut prin participare, nu prin ființă, căci așa cum spune părintele Dumitru Stăniloae „noi suntem chemați să devenim un absolut după har prin participarea la Absolutul personal prin natură”¹¹. Acest lucru este posibil deoarece prin creație omul este un absolut virtual și împărtășindu-se de caracterul lui Dumnezeu devine un absolut după har, ca ființă creată după chipul lui Dumnezeu.

Spre deosebire de religiile și filosofiele metafizice păgâne, în care relația eu-tu dispare atunci când omul se apropie de sfera divină, revelația Scripturilor ebraice, realizată prin Duhul Sfânt, afirmă realitatea Unui Dumnezeu absolut și personal, Care Își ascunde profunzimile ființei Sale, dar Își dezvăluie autoritatea¹², ceea ce înseamnă că prin revelație Dumnezeu întărește legătura cu omul, iar aceasta nu duce la anihilarea persoanei umane, ci tocmai la afirmarea ei deplină, care este posibilă numai în relație cu Dumnezeu.

Revelația supranaturală a lui Dumnezeu are un caracter paradoxal, ce se fundamentează pe caracterul personal al lui Dumnezeu Care Se revelează, în sensul că revelația este o manifestare a lui Dumnezeu prin Sine, dar întrucât Dumnezeu este o Ființă personală sau Treime de Persoane divine absolute,

⁸ *IBIDEM*;

⁹ Jean-Luc MARION, *Vizibilul și revelatul - teologie, metafizică și fenomenologie*, traducere de Maria-Cornelia Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 21;

¹⁰ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 24;

¹¹ *IBIDEM*, p. 40;

¹² Vladimir LOSSKY, *op. cit.*, p. 31;

revelația păstrează misterul Ființei divine¹³, adică Dumnezeu, Care este incognoscibil, Se face cunoscut¹⁴. Așadar, deși Dumnezeu Se face cunoscut prin revelație, El rămâne, totuși, necunoscut, sau Se face cunoscut ca Dumnezeu Care nu poate fi cunoscut. Dumnezeu Își face cunoscută existența, ca Realitate divină personală, dar rămâne necunoscut în modul existenței Lui. Prin revelație omul cunoaște că Dumnezeu există sau că este, și că subzistă ca un Dumnezeu personal, dar nu cunoaște Ființa lui Dumnezeu, Care rămâne absolut transcendentă.

Datorită revelației supranaturale omul, ca ființă rațională, poate cunoaște Persoana supremă ca sens deplin al propriei existențe, precum și calea de înaintare spre Creator așa cum le-ar fi cunoscut dacă nu cădea în păcat¹⁵; de aceea din natură - în baza revelației - se poate vedea că Dumnezeu există ca Persoană mai presus de natură¹⁶.

Prin revelația supranaturală sau sub influența ei credința naturală s-a păstrat nealterată, iar unii au avut o percepție spirituală mai fină asupra adevărului despre Dumnezeu, cunoscut din revelația naturală, ajungându-se în lumea neevreiască la ideea monoteistă, chiar dacă înțelegerea despre Dumnezeu în aceste situații nu era la fel de clară ca în Vechiul Testament¹⁷, unde Dumnezeu S-a revelat mod direct și progresiv în istoria poporului Israel și poporului Israel¹⁸.

În urma slăbirii credinței izvorâtă din revelația naturală, Dumnezeu a recurs la revelația supranaturală, realizată nu doar prin vorbire, în care Persoana Lui să apară foarte clar, ci și print-un șir de acte supranaturale, al căror scop era evidențierea existenței și lucrărilor Sale pentru a sensibiliza subiectele umane create să-L primească prin credință¹⁹. Actele supranaturale ale revelării lui Dumnezeu nu sunt fenomene ale naturii, de aceea ele nu se produc continuu, neputând fi confundate cu fenomenele naturale caracterizate de repetiție, ci sunt acțiuni sau lucrări divine supranaturale și extraordinare²⁰. În egală măsură, revelația supranaturală nu depinde de ființa umană, revelația nu este rezultatul minții sau speculației umane, ci este lucrarea Rațiunii

¹³ Remi BRAGUE, *Dumnezeul creștinilor - câteva clarificări*, traducere de Maria-Cornelia Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 38;

¹⁴ Dumitru STĂNILOAE, M.-A. COSTA DE BEAUREGARD, *op. cit.*, p. 162;

¹⁵ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 26;

¹⁶ *IBIDEM*, p. 27;

¹⁷ *IBIDEM*, p. 27-28; Dumitru STĂNILOAE, M.-A. COSTA DE BEAUREGARD, *op. cit.*, p. 162; Pr. Petru REZUȘ, *op. cit.*, p. 23;

¹⁸ N.T. WRIGHT, *Scriptura și autoritatea lui Dumnezeu - cum citim Biblia astăzi*, traducere de Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2016, p. 44;

¹⁹ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 29;

²⁰ *IBIDEM*, p. 35;

Supreme, pentru că omul mărginit nu poate hotărî legi cu valoare eternă, nici pentru sine și nici pentru lume, de aceea revelația conține categorii supranaturale, care ies din sfera perceptibilă și inteligibilă a omului natural și cuprinde calități și puteri de ordin divin care pot asigura mântuirea²¹. Revelația înseamnă că Dumnezeu vine către oameni, nu omul Îl găsește pe Dumnezeu la capătul unei căutări intelectuale; Dumnezeu Se revelează oamenilor pentru a-i mântui, nu oamenii sunt cei care Îl detectează pe Dumnezeu cu propria înțelegere²², tot așa cum oamenii nu se pot mântui singuri, ci Dumnezeu este Cel ce ne oferă mântuirea.

Prin revelația divină supranaturală a fost lărgită posibilitatea cunoașterii lui Dumnezeu și a sensului deplin și etern al omului și al lumii, care au potențialitatea ridicării - prin harul lui Dumnezeu și prin libertate - din planul naturii căzute sub robia morții²³, în vederea unei anumite libertăți față de natură, pentru a nu fi dizolvate în natura supusă coruperii tuturor formelor individuale²⁴; „Dumnezeu S-a descoperit, astfel, pe Sine și voia Sa, oamenilor, care nu ar fi ajuns altfel nicicând, prin puterile lor naturale, ca să urce până la adevăratul Dumnezeu și la adevărata învățătură și să-L cunoască”²⁵. Această ieșire a lui Dumnezeu ca Persoană, prin vorbirea directă a Sa se realizează prin trimiterea de către Dumnezeu a unor organe conștiente, adică a profeților, cărora Se revelează vorbind, iar aceștia comunică altora intențiile și planurile descoperite de Dumnezeu²⁶. Revelarea sau comunicarea lui Dumnezeu prin profeți, ca persoane umane purtătoare ale chipului divin, este superioară descoperirii prin intermediul lucrurilor naturii, deoarece, așa cum arată părintele Stăniloae, lucrurile fizice se pot interpune prea mult între persoana umană și Dumnezeu²⁷, ceea ce sugerează că relația omului cu Dumnezeu nu este o experiență izolată, ci implică solidaritatea cu semenii²⁸.

Revelația divină supranaturală nu presupune doar o „livrare de informații” sau cunoștințe despre Dumnezeu închis în transcendența Sa, ci ea este mai mult decât atât, chiar dacă se referă și la informații despre Dumnezeu; fiind revelația Unui Dumnezeu personal, ea este o „autocomunicare divină”²⁹, în care Dumnezeu Se coboară la om pentru a-l

²¹ Pr. Petru REZUȘ, *op. cit.*, p. 27;

²² Dumitru STĂNILOAE, M.-A. COSTA DE BEAUREGARD, *op. cit.*, p. 162;

²³ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 29;

²⁴ *IBIDEM*, p. 30;

²⁵ Pr. Petru REZUȘ, *op. cit.*, p. 24;

²⁶ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 34;

²⁷ *IBIDEM*;

²⁸ *IBIDEM*, p. 35;

²⁹ N. T. WRIGHT, *op. cit.*, p. 43;

ridica pe om la Dumnezeu³⁰, este descoperirea lui Dumnezeu ca Persoană purtătoare a unei iubiri divine, Care intră în relație cu omul, căruia îi împărtășește această iubire. În actul revelației, Dumnezeu Se descoperă pe Sine ca Persoană, iar persoana nu este lipsită de cuvânt, de aceea Persoana divină este izvorul sau suportul cuvintelor revelației prin care omul Îl cunoaște pe Dumnezeu. Deci, revelația nu este doar informație despre Dumnezeu, ci este implicit și informație despre Dumnezeu. Înțelegerea revelației divine doar ca informație despre Dumnezeu este rezultatul unui vechi cadru de gândire deist, în care Dumnezeu este perceput ca fiind absent din creație³¹. Așadar, revelația se fundamentează tocmai pe simultaneitatea dintre transcendența și imanența lui Dumnezeu în raport cu lumea creată de El și exclude orice perspectivă deistă.

Revelația conține cuvântul infailibil al lui Dumnezeu, care este necesar pentru mântuire³² și ne pune în comuniune cu Dumnezeu ca Persoană sau Treime de Persoane divine. De asemenea, revelația are un caracter profetic, prorocia făcând parte din esența revelației³³ și vizează cunoașterea lui Dumnezeu ca fundament pentru mântuirea omului, de aceea revelația deplină se realizează în Hristos, Care este Mântuitorul lumii (cf. In. 4, 22) și Logosul ipostatic al Tatălui.

II. Omul - subiect creat după chipul Subiectului divin absolut: primitorul revelației

Revelația divină este adresată omului în vederea cunoașterii lui Dumnezeu pentru mântuire, ceea ce înseamnă că actul revelației este o necesitate pentru om, dar nu pentru Dumnezeu, de aceea singurul motiv al revelării lui Dumnezeu este iubirea Lui eternă, după cum spune prin profetul Ieremia: *atunci Domnul mi S-a arătat din depărtare și mi-a zis: Cu iubire veșnică te-am iubit și de aceea mi-am întins spre tine bunăvoința* (Ier. 31, 2). Faptul că omul are nevoie de Dumnezeu și implicit de revelația și mântuirea care vin de la Dumnezeu, arată discontinuitatea ontologică dintre om și Dumnezeu, căci un om sau altceva care s-ar identifica ființial cu Dumnezeu nu ar avea nevoie nici de revelație, nici de mântuire. Numai în calitatea sa de ființă creată și, prin urmare contingentă, omul are nevoie de revelația lui Dumnezeu, de aceea spune Jean-Luc Marion că „primitorul revelației nu păstrează nicio măsură comună cu ceea ce îi comunică revelația, altfel

³⁰ Pr. Prof. Dr. Dumitru POPESCU, *Iisus Hristos Pantocrator*, E.IB.M.B.O.R., București, 2005, p. 5;

³¹ N. T. WRIGHT, *op. cit.* p. 43;

³² Hr. ANDRUȚOS, *op. cit.*, p. 177;

³³ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 39;

revelația n-ar fi necesară”³⁴ sau - cum spune părintele Dumitru Stăniloae - „omul rămâne o ființă care are nevoie de Dumnezeu; prin aceasta se afirmă faptul că el nu se pierde în Dumnezeu”³⁵. Învățătura creștină despre revelație afirmă caracterul personal pentru eternitate atât în ceea ce-L privește pe Dumnezeu, cât și în ceea ce-l privește pe om, deoarece acesta poartă în el amprenta chipului divin. Dacă Dumnezeu subzistă veșnic ca Persoană, iar omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu, înseamnă că Dumnezeu l-a adus pe om l-a existență ca persoană pentru eternitate, adică omul își păstrează veșnic conștiința de sine și a relației sale cu Cel Care l-a creat.

Chiar dacă este creat după chipul lui Dumnezeu și într-un mod special în raport cu celelalte elemente ale lumii create, omul este totuși o ființă contingentă, are această calitate prin faptul că este o ființă creată; iar acest lucru se reflectă și în modul în care se raportează la revelația divină, de aceea teologul Hans Urs von Balthasar zice că: „revelându-Se în calitatea Sa de Creator, El (adică Dumnezeu n.n.) Se demarchează imediat și ca fundal al lumii, nerevelator în Sine; arată din Sine doar atât cât este suficient ca făptura să știe că El, Creatorul, este în Sine ceea ce este liber și ascuns”³⁶, deosebindu-Se ontologic de creaturi, care sunt contingente, întrucât „contingența este o calitate interioară a adevărului lumesc și, în virtutea acestei caracteristici inerente lui și indisolubile, el diferă de adevărul divin încă din actul cel mai primar al conștiinței de sine”³⁷. Deși omul este în mod special destinatarul revelației divine supranaturale, el totuși nu posedă o cunoaștere absolută, totală, eshaustivă cu privire la Dumnezeu, actul revelației implică o anumită condescendență din partea lui Dumnezeu și o pedagogie divină prin care cunoașterea lui Dumnezeu descoperită omului în mod supranatural este adaptată - fără a fi alterată, ci numai diminuată - la particularitățile specifice omului de ființă limitată sau mărginită.

Omul poate primi revelația supranaturală numai în calitatea sa de ființă rațională și personală, de aceea spune Sfântul Vasile cel Mare că asemănarea omului cu Dumnezeu se realizează prin cunoaștere și învățătură³⁸, fiindcă omul prin minte sau rațiune, deci prin capacitatea sa

³⁴ Jean-Luc MARION, *op. cit.*, p. 24;

³⁵ Dumitru STĂNILOAE, M.-A. COSTA DE BEAUREGARD, *op. cit.*, p. 170;

³⁶ Hans Urs VON BALTHASAR, *Teologica (vol. 1): Adevărul lumii*, traducere de Maria-Magdalena Angelescu, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2022, p. 218;

³⁷ IDEM, p. 217;

³⁸ SF. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, traducere de pr. Prof. Dr. C-tin Cornițescu, pr. Prof. dr. Teodor Bodogae în *P.S.B. 12 „Scrieri. Partea a treia”*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1988, p. 18;

cognitivă, este chip al Creatorului³⁹. Sfântul Vasile cel Mare leagă chipul lui Dumnezeu din om de puterea sa rațională, iar revelația se adresează omului în primul rând pentru că omul este cugetător sau rațional, adică faptul că este creat după chipul lui Dumnezeu îl face capabil de a primi revelația divină supranaturală. Actul revelației implică pentru om un proces de cunoaștere, care se dezvoltă pe parcursul desfășurării revelației, ceea ce nu ar fi posibil dacă omul nu ar fi o existență personală, adică o existență creată după chipul lui Dumnezeu, deci o ființă rațională.

Omul, fiind creat după chipul lui Dumnezeu, este o ființă rațională și, prin urmare, personală, de aceea omul poate primi revelația lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că Însuși Dumnezeu l-a creat ca vas al revărsării descoperirii divine. Rațiunea umană, rămânând în cadrele naturale ale realității create, primește revelația divină care o depășește, dar o acceptă prin credință; căci revelația cuprinde deopotrivă lucruri care pot fi cuprinse rațional, dar și lucruri care depășesc înțelegerea rațională a minții umane: poruncile morale pot fi înțelese de om, dar Ființa lui Dumnezeu rămâne total incognoscibilă ființei umane. Cu toate acestea rațiunea este cea care face legătura dintre revelația supranaturală și credință⁴⁰, de aceea între revelație, credință și rațiune sau cunoașterea rațională sau științifică nu este un raport antagonic, ci un raport de complementaritate⁴¹. În acest sens, teologia creștină, dar mai ales perspectiva teologică a antropologiei creștine, răspunde obiecțiilor lumii contemporane secularizate, care încearcă să reducă realitatea stric la categoriile materiale și empirice, astfel teologia creștină afirmă că lumea fenomenală nu este ultima realitate, ci ea este produsul unei Existențe superioare personale transcendente, depinde de Aceasta, de aceea condiția vieții materiale nu este în opoziție cu Realitatea Spirituală absolută, care este Dumnezeu, iar cunoașterea rațională umană este limitată și nu intră în opoziție cu revelația, ci este completată și desăvârșită prin aceasta.

Părintele Dumitru Stăniloae precizează că prin revelația supranaturală natura umană este readusă la starea ei adevărată și primește putere pentru a înainta sau pentru a ajunge la ținta finală, spre care aspiră în mod firesc, căci din cauza păcatului omul a pierdut siguranța sau certitudinea orientării spre Dumnezeu⁴². În acest sens, marele teolog ortodox român spune că, în absența păcatului, omul împreună cu întreaga lume ar fi înaintat în mod firesc spre comuniunea cu Dumnezeu, întărindu-se în comuniunea cu El încă de pe

³⁹ IDEM, *Epistola 233* în *Scrisori*, traducere de pr. Prof. Dr. C-tin Cornițescu, pr. Prof. dr. Teodor Bodogae în *P.S.B.* 12, „Scrieri. Partea a treia”, E.I.B.M.B.O.R., București, 1988, p. 410;

⁴⁰ Pr. Petru REZUȘ, *op. cit.*, p. 27-28;

⁴¹ *IBIDEM*, p. 29;

⁴² Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 25;

pământ; dar, după apariția păcatului în viața omului, revelația supranaturală susține omul în ridicarea lui spre realitatea existențială din care a căzut sau mai bine spus îl ridică din această slăbiciune generată de îndepărtarea de Dumnezeu⁴³, adică revelația supranaturală pune în lumină deplină revelația naturală⁴⁴, arătând relația corectă dintre Creator și creație și, în special, relația omului cu Dumnezeu, dar și cu semenii săi⁴⁵.

Pentru Hans Urs von Balthasar, conștiința umană, care atinge sfera divinului, este imediat aruncată la o anumită distanță de realitatea dumnezeiască⁴⁶, ceea ce vrea să însemne că omul, fiind creat după chipul lui Dumnezeu, Îl poate cunoaște pe Dumnezeu, dar această cunoaștere este însoțită mereu de o și mai adâncă necunoașterea a lui Dumnezeu sau mai bine spus de o infinită necunoaștere a Ființei divine absolut transcendente. Datorită chipului divin din sine, omul Îl poate cunoaște pe Dumnezeu, dar din cauza existenței sale ca ființă creată și, deci, contingentă, el este departe, adică în imposibilitatea de a-L cunoaște din punct de vedere ontologic. Astfel, deși revelația divină se adresează omului creat după chipul lui Dumnezeu, ea descoperă o cunoaștere corectă, obiectivă despre Dumnezeu, dar adaptată capacității omului de a cunoaște.

Atât rațiunea umană, ca aspect al chipului divin din om, cât și revelația supranaturală își au originea în Dumnezeu; rațiunea este creația lui Dumnezeu, iar revelația este expresia voinței divine, de aceea cele două realități nu sunt antagonice, dar cunoașterea lui Dumnezeu prin revelație supranaturală are un primat în raport cu rațiunea umană cunoscătoare⁴⁷, deoarece revelația ca acțiune divină este infailibilă și absolută, pe când rațiunea umană, deși este opera lui Dumnezeu, este o realitate contingentă, limitată și creată, iar în baza libertății se poate îndepărta de Dumnezeu și poate greși. Peste toate acestea chipul lui Dumnezeu din om, și implicit rațiunea, au fost afectate de păcatul adamic, de aceea omul nu mai are o vedere clară asupra lucrurilor divine fără să fie călăuzit de revelația divină supranaturală.

Deși rațiunea umană poate primi revelația divină, scopul revelației nu este de a exalta rațiunea⁴⁸ pervertită prin păcat, ci de a face cunoscut pe Dumnezeu ca Bine suprem în vederea mântuirii. Revelația are misiunea refacerii chipului divin din om și, implicit, restabilirea rațiunii umane în raportul ei firesc cu Dumnezeu, de aceea revelația supranaturală a culminat în Persoana lui Hristos, Chipul și Cuvântul întrupat al lui Dumnezeu.

⁴³ *IBIDEM*;

⁴⁴ *IBIDEM*, p. 26;

⁴⁵ *IBIDEM*, p. 27;

⁴⁶ Hans Urs VON BALTHASAR, *op. cit.*, p. 216;

⁴⁷ Pr. Petru REZUȘ, *op. cit.*, p. 29;

⁴⁸ *IBIDEM*, p. 39;